THE SPACE AND THE TIME OF THE CONFESSION

Monica Andrei (Bako)
PhD Student, UMFST „George Emil Palade", Tîrgu Mureş

Abstract: A key element of Radu Petrescu's poetics is the Idea, with a clear component of temporality, based on an immersion in the past and a return to the present, the mechanism of revelation of the Idea being the rhythm and the stylistic dimension, as dynamic of creation and interiority. If the first journals give an important place to the interiority, the avatars of the ego, the subjective experiences, the journals of the last years suppose a clearer highlight of the social ego, which is more and more visible in these pages, Alexandru George perceiving, in this externalization a kind to record the frustrations triggered by the lack of an adequate reception of the ideas and principles expressed in books and articles.

Keywords: temporality, Idea, journal, rhythm, interiority

Spre deosebire de Marcel Proust, Radu Petrescu este conştient de imposibilitatea regăsirii timpului pierdut, cum observă Mircea Benţea, deoarece imaginile oricît de plastice declanşează un sentiment de nostalgie, momentul scrierii fiind cel care mai poate recupera doar fragmente, fărîme ale formelor şi reprezentărilor trecutului.

Mircea Benţea alcătuieşte un inventar minuţios al jurnalelor lui Radu Petrescu, surprinzînd acele dimensiuni, evenimente şi fapte care sunt capabile să refacă itinerariul unei vieţi, al unui destin (lista unor lecturi, perioada tîrgovişteană, epoca studiilor universitare, figurile marilor dascăli - Călinescu, Marino, Vianu, unele asperităţi, momente de criză şi de dificultăţi, inerente în contextul epocii comuniste, sau chiar o „monotonie aparentă" deoarece se bazează pe o tonalitate reţinută, obiectivată[1], dar şi atmosfera cenuşie, monocordă, sau ironizarea, parodierea unor „personaje" ale literaturii vreme. Conturînd traiectoria biografiei scriitorului, Mircea Mihăieş analizează jurnalele *Ocheanul întors, A treia dimensiune şi Părul Berenicei*, interpretînd dimensiunile jurnalului de existenţă, cu inventarierea datelor şi gesturilor cotidiene, ale vieţii din mediul familial etc.

Ion Bogdan Lefter a comentat jurnalul lui Radu Petrescu, între altele şi din unghiul jocurilor lingvistice, considerînd că aceste texte diaristice pot fi percepute din mai multe perspective, profitabile pentru o înţelegere nuanţată a lor: „roman al lecturii", prin comentarii şi citate din literatura română şi literatura universală, „roman al creaţiei propriu-zise, al gestaţiei şi scrierii prozelor sale", „roman al scrierii jurnalului însuşi", „tratat de teorie a literaturii", astfel încît jurnalul ni se revelează ca o configuraţie narativă autobiografică supraetajată, în care se intersectează teme recurente, motive, simboluri sau reprezentări ale imaginarului. Criticul Mihai Dinu Gheorghiu apreciază *Ocheanul întors* pentru caracterul aforistic al unor interpretări şi analize ale unor opere importante ale literaturii universale, considerînd că aceste fragmente eseistice de mare subtilitate şi rafinament teoretic şi intelectual ar merita să fie publicate separat, într-un volum ce s-ar cuveni intitulat „*Privind cartea*"[2].

În afară de consemnarea tribulaţiilor cotidianului, Mihai Dinu Gheorghiu consideră că jurnalul lui Radu Petrescu înregistrează etapelor, momentele şi evoluţia actului creator, în timp ce Marian Papahagi observă că specificul jurnalelor este „continua discuţie asupra

[1] Ion Vlad, *Lectura romanului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 81.
[2] Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiţionate*, Editura Cartea Românească, 1984, p. 8.

BDD-A30533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:26 UTC)

raţiunilor, izbînzilor şi eşecurilor propriului scris”[3]. Pe de altă parte, Marin Mincu observă interesul reiterat pentru verbul „a scrie”, pentru viaţa transpusă în planul scriiturii[4], însă Dan Cristea consideră predilecţia pentru scris, cuvînt şi scriitură din *Ocheanul întors* drept o„anulare a vieţii”[5], dată fiind reducerea drastică a inserţiilor cotidianului şi distribuirea accentelor valorice asupra semnificaţiilor actului creator.

Un element-cheie al poeticii lui Radu Petrescu este Ideea, cu o clară componentă a temporalităţii, bazată pe o imersiune în trecut şi pe o revenire în prezent, mecanismul de revelare a Ideii fiind ritmul şi dimensiunea stilistică, ca dinamică a creaţiei şi a interiorităţii. Dacă primele jurnale acordă un loc important interiorităţii, avatarurilor eului, experienţelor subiective, jurnalele din ultimii ani presupun o tot mai clară reliefare a eului social, care este din ce în ce mai vizibil în aceste pagini, Alexandru George percepînd, în această exteriorizare un fel de înregistrare a frustrărilor declanşate de lipsa unei receptări adecvate a ideilor şi principiilor exprimate în cărţi şi articole. Gheorghe Glodeanu interpretează *Catalogul mişcărilor mele zilnice* în funcţie de criteriul diacronic, insistînd pe acele dimensiuni ale autoreflexivităţii, pe descrierile de natură sau pe notarea concretului, prin exemplificări şi prin reconsiderarea percepţiei vizuale sau a rescrierilor.

Nemulţumirile şi dificultăţile prozatorului se leagă de neputinţa de a scrie, de lipsa bibliotecilor, a sălilor de spectacol, a prietenilor, a rutinei. Dacă Ion Vlad sesizează dimensiunea diaristului îndrăgostit, vulnerabil în absenţa persoanei iubite, Mihai Zamfir consideră acest jurnal drept un jurnal intim, asemenea aceluia al lui Titu Maiorescu, C. A. Rosetti sau al lui Octav Şuluţiu, pentru Radu Petrescu jurnalul fiind un „exerciţiu zilnic”[6]. Esenţa *Ocheanului întors* este inventarul lecturilor parcurse şi adnotate, elanul erudit al comentariilor care transpun literatura în perimetrul existenţial, dar şi încercarea de recuperare a unei tradiţii a prozei româneşti, ca şi Mircea Horia Simionescu şi Alexandru George, cum remarcă într-un studiu criticul Cornel Ungureanu[7]. Gheorghe Crăciun constată absenţa sau invocarea destul de rară a unor autori importanţi ai modernităţii literare (Proust, Kafka, Musil, Camus, Faulkner, Borges), dar şi prezenţa unor scriitori clasici esenţiali (Homer, Virgiliu, Tasso, Ariosto, Balzac, Flaubert, Caragiale, Urmuz, Joyce), citiţi şi apreciaţi nu doar pentru îmbogăţire culturală, ci şi dintr-o mărturisită intenţie de a revela resorturile originare, primordiale, ale culturii şi literaturii, căci, de pildă, pentru Radu Petrescu, Tasso este cel care descoperă „posibilităţile artefactului literar ca palimpsest estetic”[8], de la încoace manifestîndu-se plenar intenţia scriitorului de a depăşi opoziţia microcosm-macrocosm, care se traduce prin scriere şi reprezentare.

Interpretînd traiectoria creaţiei lui Radu Petrescu, criticul Mircea Benţea inventariază şi relieful biografiei scriitorului, perceput ca un „om care savurează frumuseţile vieţii şi scrie neîncetat”[9]. Dumitru Radu Popa consideră[10] că jurnalul nu destăinuie în întregime arhitectura subiectivităţii, ci adastă într-un spaţiu în care persoana nu este expusă în totalitate, printr-un fel de fugă de realitate, dar şi prin prezenţa plenară, prin autenticitatea scrisului, prin mişcarea interioară, tensiunea ideatică pe care o declanşează scriitura autobiografică, o călătorie printre cărţi şi autori, printre idei şi teme literare. Eugen Simion crede că în spatele scriiturii

[3] Marian Papahagi, *Cumpănă şi semn*, Editura Cartea Românească, 1990, p. 118.
[4] Marin Mincu, *Textualism şi autenticitate(Eseu despre textul poetic III*), Editura Pontica, Constanţa, 1993, p. 173.
[5] Dan Cristea, *op. cit*., p. 220.
[6] Mihai Zamfir, *op. cit.*, p. 105. Criticul opune jurnalul de existenţă scris de Radu Petrescu celui de criză, primul prezentat în termeni laudativi datorită notaţiei continue şi constante.
[7] Cornel Ungureanu, „Scriitorul şi literatura înconjurătoare” în *Contemporanul*, nr. 22, 1978, p. 10.
[8] Gheorghe Crăciun, *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei) Fragmente cu Radu Petrescu şi Mircea Nedelciu*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2003, p. 37.
[9] Mircea Benţea, *op. cit*., p. 155.
[10] Dumitru Radu Popa, *Obsesia literaturii*,în *România literară*, nr. 35, 1981, p. 5.

BDD-A30533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:26 UTC)

autobiografice se întrezăreşte un personaj marcat de o teamă de existenţă şi de un intens ataşament pentru literatură. Observînd absenţa unui destin prozaic a intelectualului confiscat total de literatură, Eugen Simion delimitează patru teme privilegiate ale jurnalului: dificultatea de a scrie, modul inedit de a regîndi şi remodela literatura, notaţiile referitoare la exterioritate şi tematica existenţială[11].

Pentru Mircea Mihăieş confesiunea lui Radu Petrescu este discretă, însă nu este absentă, chiar dacă Mircea Iorgulescu are altă opinie, căci în *Ocheanul întors* „confesiunea lipseşte aproape cu totul”[12], existînd o anumită vehemenţă a tonalităţii, chiar dacă scriitorul deţine o ştiinţă a expulzării întîmplărilor dizgraţioase, deşi în *Pentru buna întrebuinţare a timpului* limbajul este mult mai dezinhibat, iar Norman Manea mărturiseşte că în ultima parte a vieţii unele defulări mai puţin pudice s-au făcut simţite în jurnal şi în existenţa scriitorului .

Mircea Mihăieş constată că scrisul greoi, monoton oarecum, al lui Radu Petrescu este o oglindă a unei existenţe monotone, în care obsesia scrisului este o supapă a ipostazei eului social, a individului nevoit să exercite o muncă birocratică obositoare pentru a-şi cîştiga traiul. În *A treia dimensiune*, Radu Petrescu, la 30 de ani, se regăseşte în ipostaza unui scriitor cu o mai mare siguranţă, chiar dacă sunt prezente unele discrepanţe, reveniri şi reevaluări ale unor opinii teoretice. Mircea Muthu crede că acest jurnal revelează o stare intermediară între cotidian şi ficţional, prezentîndu-se astfel o deschidere a operei spre sensuri şi intenţii estetice noi, astfel încît asumarea acestei geografii spirituale se nuanţează şi se îmbogăţeşte şi prin numeroasele racorduri intertextuale prezente în paginile jurnalului[13].

Virgil Podoabă remarcă faptul că, în *Părul Berenicei*, condiţia scriitorului este una ingrată, prin insignifianţa ontologică a sa[14]. Sunt relevate momentele de criză creatoare, cînd ritmul scrisului e lent, existînd numeroase capcane pe care scriitorul încearcă să le depăşească. Nicolae Berindeiu consideră că jurnalul lui Radu Petrescu „marchează... tentativa de regăsire a unităţii fiinţei dispersate în incoerenţa istoriei.”[15] Cu toate acestea, tenta narcisismului nu este deloc de neglijat, jurnalul fiind considerat de autor ca o oglindă montată între scrierile de ficţiune cu scopul de a sugera dimensiuni şi sensuri inedite, adînci, revelatoare. Scopul primordial al jurnalului derivă din nevoia de autocunoaştere, el fiind însă şi o „pavăză împotriva uitării”[16], un jurnal al existenţei. Deşi scriitorul consideră că jurnalul are o componentă ficţională, există anumite corelaţii între personajul jurnalului şi autorul lui prin înregistrarea unor detalii şi evenimente personale, dar şi prin prisma scrisului perceput ca o revelatorie oglindă printre alte cărţi sau a momentelor de criză creatoare. Fără îndoială că jurnalul are o astfel de componentă a narativităţii, existînd etape praguri şi nivele de raportare la realitate, de la dosarul de existenţă, la dosarul de Idei, revelatoriu pentru un intelectual reputat pentru modul său de a delimita nuanţele şi de a interpreta formele realului.

Nicolae Berindeiu observă teama diaristului că cititorul va percepe doar persoana fizică, reală, cu defectele sale, de aici rezultînd şi tentaţia rescrierilor, a eliminărilor şi a adăugirilor succesive: „...şi cînd mă uit pe propria mea foaie mi se pare tare sărac ce fac, de o uscăciune dezesperantă. Însă, vezi, problema este să exploatez această uscăciune, să o ridic la demnitatea artei. Iată un vis de infern, care se realizează.”[17]. Criticul observă că, la nivelul aparent, textul jurnalului are o postură statică, chiar dacă substanţa este dinamică, ce porneşte şi din teama de neînţelegere a celor care îi receptează opera. Ion Manolescu apreciază importanţa *Ocheanului întors* bazîndu-se pe două argumente: notaţiile precise ale detaliilor

[11] Eugen Simion, *Jurnalul lui Radu Petrescu (I)*,în *Ramuri*, nr 6, 1988, p. 6.
[12] Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepţie*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1979, p. 203.
[13] Mircea Muthu, *Alchimia mileniului*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1989, p. 72.
[14] Virgil Podoabă, *Părul Berenicei de Radu Petrescu*,în *Familia*, nr. 3, 1982, p. 3.
[15] Nicolae Berindeiu, *op.cit.*, p. 72.
[16] Mircea Benţea, *op. cit*., p. 108.
[17] Nicolae Berindeiu, *op. cit.*, p. 66.

BDD-A30533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:26 UTC)

existenţei zilnice, ignorîndu-se climatul literar al epocii, dar şi tentaţia vizualului şi a picturalului, a livrescului şi a reverberaţiilor amintirii, cu tenta anamnetică a unui stil precis şi delicat totodată. Mircea Iorgulescu subliniază ineditul jurnalului prin absenţa cronologiei, ce imprimă creaţiei ritm şi substanţă, particularităţile ce încadrează cartea în categoria jurnalului fiind imersiunea în cotidian, cultivarea detaliilor şi a fragmentelor de viaţă, acurateţea descriptivă, dar şi reliefarea intermitenţelor afective.

S-a spus, pe bună dreptate, că în cazul creaţiei lui Radu Petrescu jurnalul are calitatea unui text de escortă, el putînd fi perceput ca un ghid de lectură al romanelor. De pildă, *Părul Berenicei*, poate fi privit ca un metadiscurs pentru *Matei Iliescu*. Scriitorul simte mereu nevoia, în limbaj să sublinieze importanţa unor detalii, să aprecieze unele procedee sau componente ale mecanismelor epicului, dincolo de alura narcisistă existînd momente de clamare a crizei, a poticnirilor, a încleştării autorului cu impulsurile originare ale propriului text. Pentru Livius Ciocîrlie, *Părul Berenicei* e o „carte ieşită din comun" prin legătura insolită a textului autobiografic cu literatura autorului său, pentru că în urma lecturii jurnalului, cititorul extrage sensuri şi semnificaţii noi, romanul *MateiIliescu* fiind înţeles mai bine, mai nuanţat prin prisma acestui jurnal de creaţie[18], a cărui funcţie este de a amplifica resorturile spirituale ale eului diurn şi ale celui nocturn.

Mixtura de fapte banale şi episoade ale interiorităţii, de elemente concrete şi resurse metafizice notate în textul autobiografic are aspectul unui colaj, a unei operațiuni de bricolare prin care faptul banal e transferat în teritoriul estetic, astfel încît Gheorghe Grigurcu numeşte opera lui Radu Petrescu o „comedie umană estetă", cu resurse ale reprezentării mimetice, dar şi cu un fond - etic şi estetic - substanţial. Substanţa *Jurnalului* e delimitată în jurul a două dimensiuni, a literaturii şi a vieţii, literatura regăsindu-se în planul principal, în timp ce existenţa are rol de fundal. E vorba aici de un jurnal ale cărui personaje principale sunt cărţile şi norii, străzile şi oamenii, un document autentic şi estetic deopotrivă. Izolarea autorului, orgoliul său sunt tentative „de a ieşi din serie", cum remarcă Dan Culcer[19].

În prefața ediției integrale a *Jurnalului* lui Radu Petrescu, criticul Ion Bogdan Lefter afirmă că textul complet al operei diaristice a prozatorului tîrgoviștean reprezintă „o restituire monumentală, de o excepțională valoare culturală"[20]. Jurnalul acoperă 34 de ani, o viață de om care se confundă cu cea a scriitorului, în timp ce notațiile reprezintă însemnări cotidiene, cu pauze ale scrisului, uneori destul de îndelungate, ce urmează să fie recuperate „în mici bilanțuri de etapă"[21]. Jurnalul este, de fapt, o capodoperă impunătoare a unuia dintre cei mai subtili și profunzi scriitori români postmoderni.

Încercînd să contureze profilul jurnalului lui Radu Petrescu, criticul Alexandru George observă spațiul lecturii, al meditațiilor și a proiectelor: „Un om într-un timp și într-un spațiu, care pentru el devine unul al lecturii și al scrisului, al observațiilor, al meditațiilor și proiectelor amplu și cu încredere dezvoltate în decursul anilor, iată un subiect mai romanesc decît orice tramă epică inventată, alcătuită din episoade și urmărind un efect dramatic"[22]. Pe de altă parte, Marian Papahagi reliefează compoziția de tip caleidoscopic în care se înscriu toate fețele și dimensiunile jurnalului: „Nu sunt mulți scriitori care să fi aruncat în aceeași măsură cu Radu Petrescu totul pe o miză atît de nesigură cum e căutarea acelei himere care este esența (tehnică, morală, plastică) a «literaturii» înseși. Sub același unghi, jurnalul lui

[18] Livius Ciocîrlie, „Cărţile ieşite din comun"în *Orizont*, nr. 8, 1981, p. 2.
[19] Dan Culcer, „Radu Petrescu: *Proze*"în *Vatra*, nr. 8, 1972, p. 7.
20 Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014, p.5.
21*Ibidem*, p.6.
22 Alexandru George, *Petreceri cu gîndul și inducții sentimentale*, Editura Cartea Românească, București, 1986, p. 48.

BDD-A30533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:26 UTC)

Radu Petrescu trebuie așezat între cărțile, atît de rare, unde aventura literară este însăși aventura existenței”[23].

Odiseea scrierii jurnalului începe în 1944, pe cînd Radu Petrescu era elev la Liceul „Ienăchiță Văcărescu” din Tîrgoviște, în elanul creator al cercului său de camarazi (Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu), angrenați și ei în aceeași aventură acaparatoare. Pentru el însă, va deveni preocupare de prim rang, exercițiu decisiv, desăvîrșire de sine și în cele din urmă o operă de anvergură, fundamentală: „În 1944 am început să scriu jurnalul și abea doi ani mai tîrziu m-am apucat cu rîvnă de acest exercițiu zilnic, pe care îl continuu și astăzi. Adevărata mea școală a început atunci, în 1946, cu jurnalul. Peste alți doi ani, în 1948, am renunțat definitiv la versuri și mi-a trecut vag prin minte ideea de a face roman”[24].

Acest jurnal al adolescenței petrecute la Tîrgoviște, continuat cu cel al studenției bucureștene, este publicat tîrziu, după 1989, și atunci fragmentar în cîteva reviste literare. Un volum apare în 1999 sub titlul *Catalogul mișcărilor mele zilnice*, titlu dat de Editura Humanitas, parafrazînd o însemnare a scriitorului din 13 aprilie 1949. Este al doilea volum de jurnal al lui Radu Petrescu, după *A treia dimensiune* (1984), care apare în forma lui neprelucrată. Chiar din primele pagini ale jurnalului adolescentin se prefigurează ritmul, temele, nucleele, adică tot ceea ce va constitui amprenta inconfundabilă a jurnalului său de mai tîrziu. Farmecul lui este cu atît mai profund, mai natural, cu cît paginile sale au fost editate ca atare, nu rescrise sau selectate. Din acest motiv asistăm la o mixtură impresionantă de naivități și exaltări adolescentine, planuri irealizabile, dar și de judecăți uimitor de mature, de pagini sclipitoare sau lecturi serioase. Sensibilitatea rafinată a autorului transformă spațiul provincial al Tîrgoviștei într-un teritoriu privilegiat. Preocupările sale intelectuale (scrierea revistelor-manuscris, cenaclurile) au darul de a proiecta o lumină afectivă asupra vieții orașului.

Demne de mare interes e modul în care Radu Petrescu își comentează propriile note autobiografice, revenind asupra unor procedee şi modalităţi discursive, astfel încît jurnalul său are, cum s-a mai spus, aspectul unui palimpsest, cu scrieturi suprapuse, cu notaţii multistratificate, prin recitire lucidă a însemnărilor diaristice anterioare: „Recitit aceste note. Catalogul mișcărilor mele zilnice este, așa cum și trebuie, monoton, făcut din fapte ale tuturor. Și nici măcar fapte. La începutul lunii octombrie, anul trecut, scriam (și spuneam) că în jurnal nu se consemnează evenimente, care sunt indiscrete, abătînd atenția de la ritm (și pe urmă evenimente propriu-zise cunosc doar femeile), ci la ce oră autorul s-a sculat de la masă, la ce oră și-a întîlnit prietenii, ce haină purta cutare, planurile, lecturile, visele, bolile, temperatura și celelalte. Cu cît elementele acestea sunt mai șterse, cu atît mai adevărat e jurnalul, cu atît mai inefabil, mai apropiat de puritate.”[25]

Tehnica transcrierii graduale a senzațiilor urmărește inițial un fel de abandon în spațiul percepțiilor, urmînd ca mai apoi acestea să se clarifice, să fie conștientizate și ordonate: „Stau în casă, fereastra e deschisă și perdeaua se mișcă în vînt. Lumină, căldură, albastru, aur, aer, cîntecul îndepărtat al unui cocoș, o moară de apă, huruitul căruțelor, vrăbiile, un copil de doi ani care vorbește sub fereastră, găinile, un clacson de automobil și și bîzîitul unei muște prin cameră- toate acestea și-au pierdut individualitatea pentru un moment ca să participe la un corp comun, fără nume încă inventat, un corp sonor, ciudat de plăcut, ciudat de simplu, efemer și veșnic în același timp…”[26].

Revelatoare pentru paginile autobiografice ale lui Radu Petrescu sunt reflecţiile cu privire la raportul greu de disociat dintre eu şi lume, dintre luarea în posesie, prin intermediul

23 Marian Papahagi, *Cumpănă și semn*, Editura Cartea Românească, București, 1990, p. 117.
24 Radu Petrescu, *Părul Berenicei*, Editura Cartea românească, București, 1981, p. 207.
25 Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014, p.78.
26 Radu Petrescu, *Catalogul mișcărilor mele zilnice*, *Jurnal* 1946- 1951/ 1954- 1956, Editura Humanitas, București, 1999, p. 26.

BDD-A30533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:26 UTC)

senzaţiilor şi percepţiilor, a lumii şi impregnarea subiectivităţii, a eului, de materialitatea unui real ce se impune cu stringenţă conştiinţei: „Unde sfîrşeşte una şi-ncepe cealaltă nimeni nu poate spune, nimeni să puie hotar şi să arate pînă unde aparţinem lumii externe sau pînă unde această lume ne aparţine. Zic «ideile, senzaţiile mele», cum aş zice «cărţile, ceasornicul şi pantofii mei» şi spun «poporul şi patria mea» şi chiar «persoana mea»! De cîte ori nu desemnăm ca ale noastre lucruri cărora le aparţinem! *Eu* e antecedat de *al meu;* acesta se naşte ca posesor, se recunoaşte pe sine ca posesor, apoi producător şi încheie apărînd ca veritabilul *eu* cînd ajunge să-şi proporţioneze în chip direct producţia şi consumaţia." „Eu şi lumea, noi ne creăm mutual şi din acest joc de acţiuni şi reacţiuni mutuale naşte în mine conştiinţa eului meu, *eul meu* mai înainte de acel stadiu cînd va fi devenit, net şi sec, *eu, eu pur*. Conştiinţa de mine însumi e centrul jocului reciproc dintre universul meu extern şi universul meu intern. Personalul iese din posesiv"[27].

Provincia se transformă din locul veşnicului plictis în spaţiul miraculos care configurează o lume care nu aşteaptă decît să fie transcrisă. Lectura se intensifică, se defineşte un program de lucru (scriitorul traduce concomitent din *Confesiunile* Sfîntului Augustin) şi, tot mai decis se configurează destinul său literar. Adolescenţa rămîne totuşi pentru diarist „creuzetul exemplarului demers creator de mai tîrziu"[28]: „Înverşunat recunosc că ce am fost pînă acum nu valorează nimic, dar că totuşi se distilează dincolo de hîrtie o esenţă preţioasă în numele căreia am obligaţia să cred în geniul meu"[29]. Utopiile adolescentine se vor materializa o dată cu plecarea la Bucureşti, de îndată ce ajunge în atmosfera de emulaţie intelectuală a colegilor şi prietenilor săi şi este încurajat de profesorii exemplari de la Facultatea de Litere (G. Călinescu, Tudor Vianu, Adrian Marino). Jurnalul capătă, în aceste circumstanţe, o consistenţă nouă, Radu Petrescu surprinzînd traumele care îl vor încerca pe Călinescu - mentorul său, privaţiunile la care va fi supus împreună cu familia sa şi grijile pentru vremurile acelea dificile. Jurnalul îşi conturează tot mai armonios profilul, fiind însoţit de o poetică implicită, care va deveni un nucleu fundamental al textului autobiografic: „În jurnal nu se spune tot, ci simplu, plin, ascultînd ritmul interior al vieţii"[30]. Tot acum se înregistrează primele însemnări despre proiectul *Didacticii,* carte ce revine ca un laitmotiv în scrierile viitoare.

Mircea Benţea remarcă scindarea jurnalului lui Radu Petrescu într-un jurnal al „duratei inefabile" (o cronică a cotidianului, mai mult sau mai puţin consistent, o radiografie a universului interior, o analiză a conştiinţei), jurnalul lecturilor (Dante, Petrarca, Călinescu, Balzac, Stendhal, Proust, Gide, Amiel, Renard, Maiorescu) şi, cel mai relevant, jurnalul de creaţie. Cele trei dimensiuni diaristice interferează, întregind imaginea caleidoscopică a atelierului unui prozator care făureşte totul cu premeditare, subordonat unei arhitecturi de ansamblu, în ciuda unui fragmentarism ce transformă textul într-o continuă şi derutantă metamorfozare. Prozatorul aduce în prim-plan imaginea a două spaţii definitorii pentru structura sa intelectuală şi emoţională: Bucureştiul - spaţiul mitic al formării, al muzeelor şi bibliotecilor, al expoziţiilor şi al prietenilor, iar Petrişul - satul transilvănean unde descoperă intensitatea singurătăţii şi unde exersează aventura solitară a scrisului. Aici, lectura devine un mod de a trăi esenţial, aventura existenţei fiind trăită doar pentru a fi imortalizată pe hîrtie, pentru a fi scrisă.

La doi ani după moartea lui Radu Petrescu, vede lumina tiparului volumul *A treia dimensiune* (1984), care cuprinde jurnalul anilor 1957- 1959, alături de un grupaj de proze

[27] *Ibidem,* pp. 108-109.
28 Mircea Benţea, *Radu Petrescu- farmecul discret al autoreflexivităţii*, Editura DACIA, Cluj-Napoca, 2000, p. 129.
29 Radu Petrescu, *Catalogul mişcărilor mele zilnice*. Jurnal 1946- 1951/ 1954- 1956, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 14.
30 *Ibidem,* p. 115.

BDD-A30533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:26 UTC)

scurte, exerciții subtile de virtuozitate stilistică. Sunt surprinși anii cînd scriitorul se află deja la București, după ce a renunțat la cariera de dascăl în satul transilvănean. În speranța că se va putea dedica în întregime scrisului, aceste pagini proiectează o lumină importantă asupra demersului creator, practicat cu pasiune, în ciuda privațiunilor și a diferitelor impedimente: statutul social copleșitor, muncile umile care nu au nimic în comun cu preocupările sale literare și care-l storceau de energie și de sevă creatoare. Stările de abandon total alternează cu împlinirea de a-și vedea copilul crescînd sau de a o privi pe Adela (soția sa) pictînd, de contempla văzduhul, dar, mai ales, cu trăirea intensă a scrisului: „Apatie sau mai degrabă silă- de tot și de toate, stare puțin plăcută în care mă aflu de doi ani încoace”[31]. Cînd reușește să scrie o pagină de care să fie satisfăcut, este copleșit și afirmă fără reținere că lumea abundă de frumusețe și că este pe deplin împăcat cu gîndul morții, oboseala existenței fiind nesemnificativă, irelevantă: „Viața mea nu-mi aparține decît cîteva minute aici, în fața hîrtiei”[32].

Jurnalul mustește de informații din toate registrele vieții, căci, colecționînd detalii, Radu Petrescu organizează un „catalog” de oameni, fapte, bucurii, tristeți și utopii, vizibile în toate domeniile vieții, de la cel personal, la cel social, politic sau scriitoricesc. În timp ce Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu promovează ludicul și ironia, Radu Petrescu aduce ca reper în proza românească postbelică „o gravitate structurală”[33]. Preocuparea față de conceperea migăloasă, lucidă și responsabilă a operei sale, îi asigură lui Radu Petrescu un statut privilegiat în cadrul *Școlii de la Tîrgoviște.*

Prozatorul tîrgovișteansusține că lumea este un conglomerat al timpului său, iar artistul conturează *o nouă lume*, un nou univers cu o altă temporalitate, ceea ce ar putea reprezenta durata operei. În accepțiunea lui Radu Petrescu, universul nu ar fi constituit numai din obiecte, ci parte integrantă este omul și totodată gîndurile sale generatoare de idei, cartea sau sentimentele. Atunci cînd încearcă să definească raportul dintre ficțiune și realitate, Radu Petrescu reperează o bifurcare a realității și apariția unui spațiu care se cere a fi definit. Este vorba de spațiul receptării, „acea «a treia dimensiune a prozei», acel «alături de text»„[34]. Proprietatea acestui spațiu este să se lărgească mereu, cu fiecare cititor nou, pînă la acoperirea spațiului real. Se știe că secolul XX a fost considerat secolul intimității, astfel încît resurecția literaturii autobiografice și a jurnalului reprezintă o realitate evidentă. Așa cum afirma Eugen Simion în *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator- operă,* autorul s-a întors în text, iar criticii au trebuit să recunoască farmecul irezistibil al celui care se află în spatele operei, al celui care scrie. Însă ceea ce este de notat este amploarea pe care a luat-o acest cîmp literar care a fost propulsat dinspre periferia literaturii spre centrul ei, după cum menționam, în acest secol al deschiderii către intimitate. Jurnalul devine, în acest context, o formă literară cu statut independent, propriu, care surprinde nu numai prin aspectul său de document sau literaritate, ci și prin disponibilitatea sa de a se deschide prin multitudinea de resurse valorificate.

O astfel de formă individualizată este jurnalul și pentru Radu Petrescu, diaristul asigurîndu-i-i o parte consistentă a operei sale. Jurnalul devine pentru autor nu doar o *imago mundi*, ci și un exercițiu literar, fără referențialitate, trăind doar oglindindu-se pe sine: „Să scrii e ca și cînd o undă te cuprinde, te dizolvă și te ia cu ea și te poartă sus, către un cer de lumină și muzici pentru ca după o goană ametitoare să te arunce ție însuți, rușinat de a fi fost

31 Radu Petrescu, *A treia dimensiune (Jurnal, Addenda I- II)*, Editura Cartea Românească, București, 1984, p. 99.
32*Ibidem*, p. 258.
33 Ion Bogdan Lefter, „Imaginea” prozatorului, în „Contrapunct”. nr. 22/ 1992.
34 Mircea Bențea, *Radu Petrescu- farmecul discret al autoreflexivității*, Editura DACIA, Cluj-Napoca, 2000, p. 44.

BDD-A30533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:26 UTC)

aproape de zei”[35], scrisul fiind pentru el şi o modalitate importantă de refugiu, de retragere din faţa ameninţărilor realului.

De unde imboldul de a scrie (un) jurnal? În primă instanţă e vorba de nevoia de a se cunoaşte pe sine. Asemenea Sfîntului Augustin („A vorbi despre tine însuţi nu înseamnă a te cunoaşte?”[36]) Radu Petrescu susţinea că traseul interiorităţii şi transpunerea acestuia în pagină deţin o funcţie decisivă. Chiar dacă scriind, el se metamorfozează într-o *fiinţă de hîrtie*, faptul că se plasează pe sine în centrul textelor sale, se dovedeşte a fi un beneficiu cognitiv şi etic: „De cîteva zile stau închis în odăiţa din curte, chilie asaltată de vegetaţii şi prăvăliri de aer. Cărţile azvîrlă din paginile lor eroi bolgiaci între care sucomb cu respiraţia tăiată şi creierul cuprins de flăcări, îmi recitesc versurile şi peste creştetul meu aceeaşi înnebunitoare rotire a văzduhurilor, aceleaşi voci chemîndu-mă, ameninţîndu-mă, exaltînd incomparabilul meu geniu, trecerea mea printre făpturile de jos spre îngeri. E ca turbarea unei intoxicaţii, unei insolaţii. Ideile cresc şi explodează, de aramă. De cîteva zile trăiesc în centrul unui vulcan, pe marginea unui cutremur, sunt aruncat în Paradis şi tras cu furie înapoi în Iad”[37].

În încercarea sa de a rezuma o poetică a jurnalului, criticul Mircea Mihăieş remarca tocmai această funcţie a jurnalului, de a centra timpul interior: „Psihanaliza a legat scrisul, ca act inocent şi direct (deci, ca formă a defulării) de un anumit *timp* al scriiturii şi al credinţei în limbaj. E un limbaj care-l *locuieşte,* la modul cel mai direct, pe autorul de jurnale. Pentru acesta, fiecare zi e un timp zero, fiecare nou rînd adăugat jurnalului, o încercare de a *centra* timpul descentrat, «galaxiile în derivă»”[38]. Pe de altă parte, scrierea unui jurnal se legitimează prin statutul său de scut împotriva uitării, de recuperare anamnetică: „Marţi. S-au întîmplat atîtea de cînd n-am mai scris aici! Le voi nota mai tîrziu, dacă n-am să uit. Rămîne, ruşine a adolescenţei mele, această obscură, imensă, nebunească şi ridiculă sete de a realiza ceva mare, o operă care se pregăteşte, ştiu, dar din care acum nu cunosc nimic”[39]. Din imperiul prezentului autorul dislocă faptele zilelor, sentimentele ce l-au încercat, melancolia clipei, care se transformă irevocabil în trecut, fiind justificată corelaţia jurnal – biografie, Roland Barthes considerînd chiar că realul „este întotdeauna ceva scris”[40].

Convingerea scriitorului tîrgovişteanu este că nici propriul jurnal nu scapă de sub incidenţa consemnării clipelor, a căilor labirintice ale interiorităţii, toate fiind de fapt pretexte pentru construcţii epice în care referenţialul şi subiectivul se întîlnesc într-un punct privilegiat al destinului fiinţei: „Înconjurat de ocazii (…) depinde de mine ce vor deveni”[41]. Pe de altă parte, chiar realitatea, atunci cînd este înregistrată în jurnal, este receptată prin intermediul literarităţii, fiind pătrunsă de universul inefabil al cărţii şi de mirajul scrisului: „(…) simt o dumnezeiască bucurie în vreme ce mă lupt cu materia îndărătnică - din fundul căreia totuşi ies volume noi căutînd lumina şi- făcînd-o. (…) iată ce vreau să spun cu volumele noi care ies din lucruri. Poate oboseala (desigur!) explică senzaţia, dar pe mine mă interesează şi mă tulbură senzaţia însăşi, ceea ce mă face ea să descopăr”[42].

Nu puţine dintre paginile jurnalului lui Radu Petrescu dedicate literaturii sunt constituite din adevărate incursiuni în teoria literaturii, din redarea lucidă a unor concepte şi termeni prin care se încearcă circumscrierea miraculoasei prezenţe a textului, chiar dacă astfel de pagini nu sunt lipsite de crispări afective, de angoasa scriitorului de a trăi într-un

35 Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2014, p.21.
36 Sfîntul Augustin, *Confesiuni*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1988, p. 203.
37 Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2014, p.36.
38 Mircea Mihăieş, *Cărţile crude. Jurnalul intim şi sinuciderea*, Editura Amarcord, Timişoara, 1995, p. 244.
39 Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2014, p.20.
40 Roland Barthes, *S/z*, în „Secolul 20”, nr. 8-9-10/1981.
41 Radu Petrescu, *Ocheanul întors*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1977, Ediţia a II-a, Editura All, 1996, p. 96.
42 Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2014, p. 47.

BDD-A30533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:26 UTC)

orizont închis, lipsit de speranţă, îndepărtat de lumea providenţială, consolatoare şi utopică a Ideilor: „Trăiesc într-un orizont închis, dincolo de care mi-e teamă că nu mai este nimic. Timpul există numai ca expresie empirică, desigur, şi îmi apare în minte cînd îmi devin exterior şi sunt un om practic, cînd Ideile îmi sunt atît de departe încît se pare că le-am şi uitat şi din om viu mă văd transformat într-o simplă abstracţie.”[43]

În cazul lui Radu Petrescu, problema autenticității, ca şi toposul biografiei capătă o calitate inedită, căci nu e vorba de o autenticitate a trăirii în sensul lui Gide sau Camil Petrescu, ci de o sinceritate a scriiturii, deoarece jurnalul este un spaţiu textual ce respiră şi se configurează pe sine prin scris: „…totul în jur tinde spre această stare absolută, spre vibrația aceasta pură dincolo de care nu mai este nimic”[44]. Aşadar, jurnalul devine, pe lîngă un spațiu privilegiat al existenței și un exercițiu literar al scrierii cu și despre sine: ,,Dincolo de operă nu mai e altceva decît moartea”[45], afirma scriitorul. Radu Petrescu pătrunde în universul literaturii cu toată ființa sa biologică, fizică, psihică şi metafizică, simțind intuitiv că este vorba despre un lucru „demn de zei” în care va găsi cu certitudine acel ceva după care ființa sa tînjește. Din cărți va învăța scriitorul totul și tot în cărți își va găsi el refugiul, își va găsi alinarea şi forţa de a trăi.

Concluzionînd, se poate spune că o dată cu „Școala de la Tîrgoviște”, jurnalul redevine o formă fertilă ce își depășește oarecum propriile limite, căci spațiul scriiturii înglobează acum coordonate onirice și intertextuale, care-l transformă într-un loc privilegiat al experimentării și face posibilă conjugarea subtilă a intelectului cu subiectivitatea. Chiar dacă paginile diaristului au încrustate în ele aromele unui timp apus iremediabil, existența unei poetici a scrisului și discursul de extremă finețe transformă confesiunea în act estetic și readuce în orizontul criticii literare *Jurnalul* lui Radu Petrescu.

BIBLIOGRAPHY

1. Bențea, Mircea, *Radu Petrescu. Farmecul discret al autoreflexivității,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000
2. Boldea, Iulian, *Aproximații,* Editura Contemporanul, București, 2010
3. Buzera, Ion, *Şcoala de proză de la Tîrgovişte,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2007
4. Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, Editura Polirom, Iaşi, 2005
5. Crăciun, Gheorghe, *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei). Fragmente cu Radu Petrescu şi Mircea Nedelciu*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2003
6. Dragolea, Mihai, *În exerciţiul ficţiunii. Eseuri despre şcoala de la Tîrgovişte*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992
7. Glodeanu, Gheorghe, *Narcis şi oglinda fermecată*, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2012
8. Holban, Ioan, *O istorie a jurnalului românesc*, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2009
9. Ispas, Lucia, *Radu Petrescu – Monografie*, Editura Universităţii Petrol-Gaze, Ploieşti, 2011
10. Lefter, Ion Bogdan, *Primii postmoderni: Şcoala de la Tîrgovişte,* Ed. Paralela 45, Piteşti, 2003
11. Lejeune, Philippe, *Pactul autobiografic*, Trad. de I. M. Nistor, Editura Univers, Bucureşti, 2000
12. Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică,* vol. II, Editura Aula, Braşov, 2001

[43] *Ibidem,* p. 233.
44 Radu Petrescu, *Jurnal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014, p.22.
45 *Ibidem,* p.20.

BDD-A30533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:26 UTC)

13. Mihăieș, Mircea, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Editura Amarcord, Timișoara, 1995
14. Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I-III, Univers Enciclopedic, București, 2001
15. Zamfir, Mihai, *Cealaltă față a prozei*, Editura: Eminescu, București, 1988

BDD-A30533 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:26 UTC)